

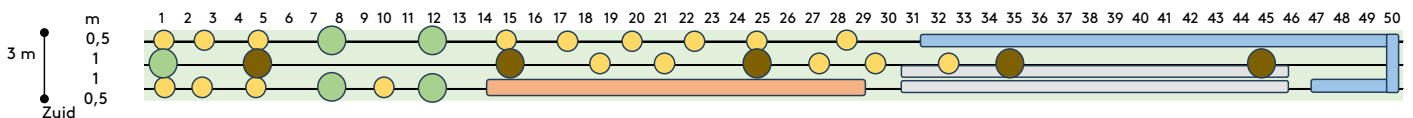
Factsheet Houtwal 2.0 | 1

Humane voeding

Houtwallen kunnen voedsel produceren voor de mens. Het was vroeger heel gebruikelijk om noten en bessen (hazelnoten, vlierbessen) te oogsten uit houtwallen. Deze variant blaast deze productiefunctie nieuw leven in met veredelde rassen die grotere vruchten produceren dan wilde varianten. De gekozen soorten zijn goed te verwerken. Er is wel een bepaalde mate van kennis en ervaring nodig: voor snoei, bepalen van oogsttijdstip en verwerking. Een melkveehouder ontbreekt het vaak aan tijd en kennis. Samenwerking met een derde partij voor oogst, verwerking en afzet kan dan een oplossing zijn.

Gekozen soorten

Soort		Aantal
1. hazelnoot	<i>Corylus avellana 'Gunslebert'</i>	18
2. appelbes*	<i>Aronia melanocarpa</i>	18
4. rimpelroos	<i>Rosa rugosa 'Thunberg'</i>	18
4. tamme kastanje**	<i>Castanea sativa 'Lyon'</i>	5
5. vijg	<i>Vicus carica 'Del Portogallo'</i>	5
6. vlierbes	<i>Sambucus nigra 'Haidegg 17'</i>	18

Achtergrond

Dit type houtwal vraagt de meeste beheeringrepen van alle houtwalvarianten. Voor een goede vruchtzetting is jaarlijkse snoei en oogst nodig. Vanwege de hoge kosten van het plantmateriaal zal bij droogte ook geregeld water gegeven moeten worden.

* i.v.m. mogelijke invasiviteit beter niet aanplanten op veen- en zandbodems

** Overstaander: deze laten uitgroeien

1. Hazelnoot – *Corylus avellana* 'Gunslebert'

De hazelaar is een inheemse struik die tot 6 m hoog uitgroeit en snoei goed verdraagt. Deze veredelde hazelaar produceert grote, eetbare hazelnoten. Hazelnoten bevatten veel vitamine E en onverzadigde vetzuren. De hazelaar wordt ook veel aangeplant als voederboom (houtwalvariant 4), maar daar betreffen het dan geen vruchtselecties. Hazelnoten kunnen vers worden gegeten of worden verwerkt tot pasta, meel of olie.

2. Appelbes – *Aronia melanocarpa*

Appelbes is een kleine struik uit de VS die goed groeit op lichte vochthoudende zandgrond. Aronia staat van nature graag in halfschaduw, maar doet het ook goed in de volle zon, mits de grond niet te droog is. Na de bloei in mei rijpen de vruchten in juli. De vruchten zijn vooral verwerkt goed eetbaar: gedroogd, als jam of sap. De bessoort heeft een hoge concentratie anti-oxidanten. Appelbes verdraagt snoei goed, na de bloei in mei en juni kan de plant worden teruggesnoeid tot 0,5 m. Appelbes heeft op veen- en zandbodems de neiging zich sterk uit te breiden en invasief te worden. Aanplant op deze bodems wordt daarom afgeraden.

3. Rimpelroos – *Rosa rugosa* 'Thunberg'

Deze stekelige struik met gerimpelde bladeren komt oorspronkelijk uit Azië en wordt in Nederland op het zand aangetroffen. De struik wordt ongeveer 2 m hoog. Na de mooie bloei die meerdere maanden duurt produceert de rimpelroos grote, eetbare rozenbottels. Rozenbottels bevatten grote hoeveelheid vitamine C en werden vroeger ook medicinaal ingezet. Rozenbottels worden vaak gedroogd verkocht, of verwerkt tot sap of siroop. Rimpelroos maakt worteluitlopers die andere planten kunnen verdringen.

4. Tamme kastanje – *Castanea sativa* 'Dorée de Lyon'

De ingeburgerde tamme kastanje groeit graag op zand en kan uitgroeien tot een grote boom van 15 m hoog. Na de bloei in juni-juli produceert deze cultivar uit Frankrijk grote, eetbare kastanjes die in oktober op de grond vallen en een bron van zetmeel en vitaminen zijn. In tegenstelling tot andere noten bevatten ze weinig vetten. Ze worden rauw of geroosterd gegeten, maar ze kunnen ook verwerkt worden tot bloem. Het hout is taai en duurzaam; rechte takken worden veel gebruikt als paal. De tamme kastanje zal het uiteindelijke beeld van de houtwal bepalen.

5. Vijg – *Vicus carica* 'Del Portogallo' & 'Brogiotto Bianco'

De vijg is een uitheemse soort die graag op een wat beschutte plek staat. Ze houden van een goede waterdoorlaatbare bodem en verdragen droogte redelijk goed. Deze vijgenrassen hebben geen bestuiving nodig en vormen vruchten van juli tot september. De vruchten zijn zowel vers als verwerkt tot jam, chutney of siroop lekker. Kan bovengronds doodvriezen maar groeit vanuit wortels weer uit.

6. Vlierbes – *Sambucus nigra* 'Haidegg 17'

De vlier groeit op alle bodemsoorten en kan zowel in de volle zon als in halfschaduw staan. In deze variant is een veredelde vlier aangeplant die grote trossen eetbare vlierbessen (tot wel 1 kg) produceert, waarvan de bessen tegelijk rijpen. De bloesem kan geoogst worden voor siroop en thee en de bessen voor bijvoorbeeld sap en jam. De oogst valt in september en oktober. Delier verdraagt snoei goed en wordt ook wel als voederboom aangeplant.

Bronnen:

- Boek *Bomen en struiken van hier*. Ketelaar, Roeleveld & Dolmans (2014)
- Boek *Nederlandse Oecologische Flora*. Weeda (1999)
- Gereedskapskist Klimaatlim Bos- en Natuurbeheer. gereedskapskist.vbne.nl
- FloravanNederland.nl
- Verspreidingsatlas.nl
- Ecopedia.be
- Wikipedia.nl

Houtwal 2.0: Cultuurhistorisch element in een nieuwe jas

Voor de veehouderij in de Achterhoek zijn functionele houtwallen ontworpen. Op de Marke zijn vijf demovarianten aangelegd met elk een ander hoofddoel. Dit is onderdeel van het project Houtwal 2.0 in het kader van het Platform Natuurinclusieve Landbouw Gelderland.

Waarom Houtwal 2.0?

Al eeuwen zijn bomen en struiken onderdeel van het boerenbedrijf in de Achterhoek. Geriefhoutbosjes en andere beplantingsvormen leverden stook- en gereedschapshout voor dagelijks gebruik op de boerderij of voor verkoop. Vóór de komst van het 'pundroad' zorgden houtwallen en hagen ook voor erfafscheiding en veekering. Bepaalde soorten werden aangeplant als voederboom.

Deze landschapselementen kunnen – naast biodiversiteit en landschappelijke waarde – weer een functionele rol gaan vervullen op het boerenbedrijf.

Op het vlak van veevoeding en dierenwelzijn, maar ook milieukwaliteit en klimaat. De varianten sluiten aan op de uitdagingen van vandaag én van de toekomst, vandaar: Houtwal 2.0.

Werkwijze Houtwal 2.0

Er wordt samengewerkt met twee melkveehouders en Agro-innovatiecentrum De Marke, alle drie op zand gelegen in de Achterhoek. Er is een lijst gemaakt met alle functies die een houtwal kan vervullen. De betrokken melkveehouders is gevraagd naar de voor hen belangrijkste functies en geschikte locaties voor aanplant. Dit was het uitgangspunt voor ontwerp en soortensamenstelling.

Tegelijkertijd is een soortenlijst opgesteld van inheemse houtigen die:

- passen bij de bodem- en watercondities
- bekend staan als voederboom en/of goede strooiselsoorten
- klimaatbestendig zijn (bestand tegen 1,5°C temperatuurstijging)
- bijdragen aan koolstofvastlegging

Op Agro-innovatiecentrum De Marke is een demo van vijf varianten met verschillende soortensamenstellingen aangelegd, afhankelijk van de beoogde ecosysteemdiensten. In 2024 zijn de varianten aangeplant door Agrarische Natuurvereniging 't Onderholt. De houtwal kon mede door Stichting Heg & Landschap en het Streekfonds Achterhoek worden gerealiseerd.

